

FIATAL NEVELŐK FÓRUMA

HUDRA ANDRÁS LEVELE A SZERKESZTŐSÉGHEZ

Tisztelt Szerkesztőség!

Mostanában sok szó esik — főleg az V. Nevelésügyi Kongresszus kapcsán — a tananyag korszerűsítéséről, oktató-nevelő munkánk hatékonyabbá tételéről. Engedtettség meg nekem, hogy ehhez a problémához én is hozzájárjak.

Érdeklődéssel hallgattam a kongresszus előkészítése során megrendezett ilyen vonatkozású beszámolókat. Onkéntelenül is felmerült bennem a kérdés, mit tehetnének ennek érdekében mi, tanyai pedagógusok? Az utóbbi azért kívánom hangsúlyozni, mert a jelenlegi viszonyok között aligha nyílik módunk nyilvános fórumon is véleményt nyilvánítani. — Bármennyire törtem azonban a fejem „a tanítási órákra való minél tökéletesebb felkészülésre törekvés”-en kívül más nem jutott eszembe.

Ehhez azonban a lelkiismeretes hozzáálláson kívül más is kell. Más, amelyet jelenleg nem látok biztosítva — és itt gondolom, sőt meggyőződésem, nemcsak a magam nevében beszélek. — Hogyan tudjak én korszerű ismereteket nyújtani, amikor tankönyveink jó része ilyen vonatkozásban már elavult? Hogyan tudjak korszerű ismereteket nyújtani, amikor — annak ellenére, hogy most kerültem ki a főiskola falai közül —, a magammal hozott ismeretek egy része sem helytálló már, gondolok itt pl. a gazdaságföldrajzi adatokra?

Igen, ehhez az kellene, hogy olvassam a napi sajtót, a különböző szakfolyóiratokat, hallgassam a rádiót, nézzem a tv-t... szóval tartsak lépést a korrall... De mikor? Hogyan tudjak a fentieknek eleget tenni, amikor kezdő tanár létémre a szakom mellett számtant, fizikát (amelyek nagyon távol állnak érdeklődési körömtől), továbbá rajtot kell tanítanom!? Az általam mérhetetlen soknak tartott adminisztrációról ne is beszéljek, amely most hirtelen a nyakamba szakadt, pedig némi előnyt élvezek a velem együtt végzett kollégáimmal szemben, hiszen a főiskolán 3 évig mint csoportvezető tevékenykedtem.

A már jelzett különböző értekezleteken szó esett a minél sokoldalúbb szemléletéről, a korszerű technikai eszközök (magnó, film, dia stb.) minél szélesebb körű alkalmazásáról, abban a vonatkozásban, hogy törekedjünk ezek felhasználására a tanítási órákon. Ez mind nagyon szép, mind nagyon jó, de... — enyhén szólva mosolyognom kell azon,

hogy egyes esetekben mennyire távol esik az elmélet a megvalósulástól.

Mert:

1. Az említett időprobléma miatt én a magam részéről elképzelhetetlennek tartom, hogy az óráimra való felkészülesem során a technikai eszközök beállításából adódó „plusz” idővel is megbirkózzam.

2. Nem tudom egyelőre elképzelni, mikor állnak rendelkezésre számomra az említett technikai eszközök, amikor a különben nagy létszámú — 120 fős — iskola, ahol tanítok, még ez ideig nem kapott villanyt, sőt az illetékesek a közeljövőre sem ígértek! (Csak zárójelben jegyzem meg, a villanyvezeték alig 300 m-re halad el az iskolánk mellett!) Nem beszélve az iskola technikai eszközökkel való ellátottságáról, amikor az a kérdés foglalkoztat, hogy vajon futja-e az iskola költségvetéséből arra, hogy egyetlen és nagyon régi típusú diavetítőt megcsináltassam, hogy a földrajz szaktárgyi versenyre benevezett két tanuló számára néhány diaképet levetíthessek. Ehhez persze szükséges még az, hogy aggregátorunk, amely néhánha működik is, ne hagyjon cserben bennünket.

No, persze, a sok panasz, amelyet a fentiekben papírra vetettem, korántsem jelenti azt, hogy mindent feladtam. Nem! A magam módján próbálkozom. Megteszek mindent annak érdekében, hogy e nemes cél, nagy cél eléréséhez — oktató-nevelő munkánk hatékonyságának emeléséhez a magam módján én is hozzájárjak.

Óráimra való felkészülesem során — a helyi körülményekhez alkalmazkodva — mindenekelettt az élményszerűséget, a mindennapi (a gyakorlati) élettal való szoros kapcsolatot, az önállóságra nevelést és a nyújtott ismeretek megszilárdítását tartom szem előtt. Ilyen szellemben készítem el óravázlataimat, tervezeteimet is. Ez utóbbi illusztrálására most elküldöm önöknek egyik 6. osztályos óráam tervezetét. Amennyiben módjuk, lehetőségük van rá, úgy kérem mondjanak róla bírálatot és juttassák el hozzám. Sajnos, konzultációs lehetőségeim is minimálisak, ilyen vonatkozásban is legtöbbször teljesen magamra vagyok utalva.

Tisztelettel:

Hudra András,

történelem—földrajz szakos tanár,
Kiskunfélegyháza, Izsáki úti Külső Iskola.

Hudra András óravázlata:

TÉMAKÖR: Dél-Európa. A TANÍTÁS ANYAGA: Bulgária I.

A TANÍTÁS HELYE: Kiskunfélegyháza, Izsáki úti Általános Iskola 6. osztálya.

A TANÍTÁS IDEJE: 1970. február 11-én, 9 óra.

FELADATOK:

1. Bulgária fekvésének, földrajzi helyzetének, tájainak bemutatása élményszerű formában.
2. Összefüggések megáttatása — a képzelőerő fejlesztése.
3. Más népek megbecsülésére nevelés.

FOGALMAK:

Rodope hegység, Marica folyó, Marica-medence, Várna mint fürdőhely és kikötőváros, rózsák völgye, Szófia.

ÓRATÍPUS: Új anyag feldolgozó.

SZEMLELTETÉS: Saját készítésű (vagy „központi”) diaképek, térképek: Európa domborzata, Európa országai, esetleges képi szemléltetés.

TANÍT: Hudra András tanár.

I. BEVEZETŐ RÉSZ

1. Szervezés — fegyelmzés.

2. Motiváció: Járt-e már közületek valaki Bulgáriában?

Én abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy voltam Bulgáriában. Három hetet töltöttem ebben a nagyon szép baráti országban. De, hogy ne csak én büszkélkedhessem ezzel, most mindannyian el fogunk utazni Bulgáriába — persze csak úgy képzeletben. Mielőtt azonban felszállnánk a vonatra — jó turistákhoz méltóan —, néhány dolgot megtanulunk arról az országról, ahová utazunk.

Házi feladatok ellenőrzése, naplóbeírás.

II. AZ ÚJ ANYAG FELDOLGOZÁSA

Fekvése, határai

Melyik kontinens országaról tanulunk? (Európa)

Európának melyik részén fekszik Bulgária?

(Déli részén, Dél-Európában)

Hogyan nevezzük ezt a félszigetet?

(Balkán félsziget)

A Balkán félsziget melyik részén terül el?

(Keleti)

Olvassuk le a határait!

É-on: Duna—Románia.

K-en: Fekete-tenger

D-en: Görögország—Törökország

Ny-on: Jugoszlávia.

Hasonlítsuk össze Magyarország és Bulgária területét!

Magyarország területe: 93 030 km²

Bulgária területe: 111 000 km²

Hasonlítsuk össze Magyarország és Bulgária lakosságát!

Magyarország lakóinak száma 10 millió

Bulgária lakóinak száma 8 millió

Mennyi Magyarország népsűrűsége? 107 fő/km²

Mennyi Bulgáriáé? 72 fő/km²

Most pedig gyorsan vonatra szállunk és máris indulunk a nagy útra. Mivel utazhatnánk még? (Repülő, hajó.)

Útvonal: (A rendelkezésre álló idő rövidege miatt tanári közléssel; a tanulók saját térképükön követik az útvonalat.)

Térkép.

”

”

”

”

Függelék 182. o.

”

Európa országai falitérkép.

Kiskunfélegyháza—Kecskemét—Szolnok—Biharkeresztes (ott lép-
jük át a határt)—Nagyvárad—Kolozsvár—Marosvásárhely—Brassó
—Bukarest.

Marosvásárhely és Bukarest között hosszú az út, de szinte észre
sem vesszük az idő múlását, mert mindannyian a vonatablakban
vagyunk. (Ki tudná megmondani, miért?) Nézzétek meg a térké-
pen, hol haladunk át! — Déli-Kárpátokon. Milyen látvány tárul
elénk? (Csodálatosan szép kilátás: éles, meredek hegygerincek, me-
redék lejtők, égbenyúló hegyormok stb.)

Megérkeztünk a bolgár határra. Rusze-nál lépjük át a határt.
Átszállunk a bolgár vonatra és robogunk tovább Tirnovo-felé...
Itt fogunk először megszállni.

Addig, amíg ti figyelitek a tájat, én elmondom nektek, hogy
most Észak-Bulgáriában vagyunk, Bulgária északi részén haladunk
keresztül.

Észak-Bulgária a Duna és a Balkán hegység között fekszik.

Hogyan jelöli térképünk a Balkán hegységet? Keletkezése sze-
rint milyen jellegű hegység? (Fiatal lánchegység.) Hol láttunk már
utunk során ilyen jellegű hegységet? (Romániában a Déli-Kárpá-
toknál.) A Balkán hegységtől D-re szintén találunk egy hegysé-
get. Olvassuk le a nevét! Az előbbiekhöz hasonlóan állapítsuk meg
keletkezése szerint milyen jellegű hegység ez! (Röghegység.) Mi-
lyennek látnánk ezt a hegységet? (Lekopott gerincek, alacsony,
szelíd lejtők, a hegység lábánál bányákat, ipari üzemeket látnánk.)

Bizony a bolgár vonatok elég lassan haladnak, ezért van még
egy kis időnk, míg megérkezünk... Tirnovóba.

Addig elmondom nektek a Balkán hegységről, hogy rendkívül
fontos szerepet tölt be Bulgária éghajlatában. Azt mondjuk róla,
hogy éghajlatválasztó. Hol találkoztunk már ilyen hegységgel a
6. osztályos földrajz tanulmányozása során? (Észak-Európa; Skan-
dináv-hegység.) Mit jelent ez? (Ez azt jelenti, hogy a hegység egyik
oldalán — éppen éghajlatválasztó hatása miatt — más az éghajlat,
mint a másik oldalán.)

A Balkán hegység pedig a következőképpen módosítja Bulgária
éghajlatát: Észak-Bulgária éghajlata szárazföldi. (Mi jellemzi a szá-
razföldi éghajlatot? (Hideg; zord tél, meleg, forró nyár, kevés
csapadék, nagy hőingadozás.) Magyarország melyik nagy tájának
éghajlatához tudnánk hasonlítani Észak-Bulgária éghajlatát?
(Alföld.) Valóban, Észak-Bulgária éghajlata az Alföldünk éghajla-
tához hasonlít, de valamivel melegebb, mint az Alföldünk éghaj-
lata. Vajon mivel magyarázható ez? (Délebbi fekvés.)

A Balkán hegységtől délre pedig a mediterrán hatás érvényesül
Bulgária éghajlatában. Milyen tehát a Balkán hegység déli oldalá-
nak éghajlata? (Mi jellemző erre? Forró, száraz nyár és enyhe, esős
tél.) Bulgária éghajlatával kapcsolatban azt jegyezzük meg meg,
hogy itt is gyakori az aszály, úgy Észak-Bulgáriában, mint a Ma-
rica-medencében. — Azt még nem tudjátok, hogy hol van a
Marica-medence, de azt már igen, hogy hol terül el a Balkán
hegység és hol a Rodope.

Nos, a két hegység között találjátok a Marica-medencét, amely
a rajta keresztül folyó Marica folyóról kapta nevét.

Közben azonban ne feledkezzünk meg arról a tájról sem, ame-
lyen keresztül utazunk.

Bulgária melyik táján vagyunk most? (Észak-Bulgária.)

Elmondom mit látunk: Észak-Bulgária meredeken emelkedik a
Duna mentén. Olyannyira, hogy Romániából nézve még azt hit-
tük, hegyvidék áll előttünk. Most azonban már látjuk, hogy domb-
vidéken haladunk keresztül. A sok folyó, amely mind a Dunába
ömlik, — dombsággá szabdalta fel a tájat.

Románia térképe.

Tanári közlés

(magyarázat).

Kisegítő, rávezető
feladat.

Diapozitív.

A fiatal lánchegységek
jellemzői; régebben
tanult ismeretek fel-
elevenítése.

Térkép!

Térkép!

A táj határainak meg-
határozása; térkép!

Színskála.

Magassági számok.

Térkép!

Rodope (név a táblára).

A röghegység jellemzői.

Osztályhoz, a figyelem
ellenőrzése.

Tanári közlés.

Régebbi ismeretek fel-
elevenítése.

Térkép!

Osztályhoz.

Tanári magyarázat.

Kapcsolása a régebben
tanult ismeretekhez.

Kiegészítés.

Térkép!

A figyelem ellenőrzése.

Tanári közlés.

Az ablakból kitekintve látjuk, hogy itt is olyan növényeket termelnek, mint a mi Alföldünkön... tehát, melyek a fő mezőgazdasági terményei? (Búza, kukorica, cukorrépa.)

Végre megérkeztünk első szálláshelyünkre, Tirnovóba. Nagyon fáradtak vagyunk, ezért az ottani iskola egyik tanára csak nagyon rövid tájékoztatást ad a városról.

(Egy tanuló előre megadott rövid városismertetése következik. A tájékoztatót előre megkapta tanulmányozás végett.)

TIRNOVO nagyon régi város, valamikor Bulgária fővárosa volt. 37 000 lakosával Bulgária közepes nagyságú városai közé tartozik. Festői szépsége, művészeti emlékei, történelmi múltja miatt rengeteg turista keresi fel napjainkban is.

Másnap tovább utazunk... Most már egy jobb vonatra szálltunk fel, ezért hamar odaérünk a Fekete-tenger nagy kikötővárosába, Észak-Bulgária legnagyobb városába, Várnába. Első dolgunk, hogy kimenjünk a tengerpartra.

(A diakép felvillanásának pillanatában) elénk tárul a csodálatosan szép Fekete-tenger. Láttuk már képen, filmen, de mennyire más a valóságban! Szikrázó napsütésben tárul elénk a kék ég, a part más-más színű homokja kékre, lilára, helyenként és időnként valóban feketére színezi a tenger vizét. A messzeségben, a látóhatár szélén hajók húznak el. Miközben gyönyörködünk ebben a csodálatos látványban, óvatosan belépünk a tengerbe, ebbe a hatalmas, végeláthatatlan víztömegbe... A tengerpart sekély ezen a részen, ezért 100—150 m-re is besétálhatunk, anélkül, hogy úsznunk kellene. Miközben még mindig lenyűgözve nézzük e szokatlan, de nagyon szép tájat, akarva, nem akarva megkóstoljuk a tenger vizét is. (Milyen ízűnek érezzük? Sós.) Egy nagy hullám elkap bennünket... egy darabig magával sodor... ez kezdetben nagyon rossz érzés, de később megszokjuk és már alig várjuk, hogy jöjjön a következő hullám... Az itt élő bolgár gyerekek már nagyon ismerik a tengert, a hullámokat és — miközben beszélgetünk velük — oroszul — megmutatják, hogyan is lehet „meglovagolni” a hullámokat.

Másnap megnézzük a várost, Várnát. Mivel kapcsolatban tanultatok ti a napokban Várnáról — a történelem órán? (Várnai csata.) (Időtől függően esetleg, mikor volt?)

Első dolgunk tehát az, hogy megkeressük ezt az emlékművet, amely ennek a csatának az emlékét őrzi.

De, hogy ne tévedjünk el a városban, bolgár barátaink adtak mellénk egy idegenvezetőt is, aki kalauzol bennünket a városban.

Hallgassuk meg őt; mit mond Várnáról:

Várna 180 000 lakójával Bulgária harmadik legnépesebb városa. Forgalmas fekete-tengeri kikötő és újabban iparváros. Sokáig az ország tengerentúli áruforgalma szinte kizárólagosan Várnán keresztül bonyolódott le. Ma már vetélytársa a gyors léptekkel fejlődő bolgár kikötőváros, Burgas.

Várna az ország legélénkebb idegenforgalmi városa. Kulturális központ is. Sok közép- és szakiskoláján kívül országos hírnévű főiskolája, több múzeuma és színháza van.

Ha szétnézünk Várna üzleteiben — de Bulgária bármelyik városában — feltűnik, hogy nagyon sok helyen árulnak kisebb-nagyobb üvegekben rózsaoiljat.

Honnan van ez a sok rózsaoilj?

Régebben tanult ismeretek újszerű alkalmazása.

Diakép, Tirnovo lát képe.

Állapítsuk meg mérésekkel kb. hány km-t tettünk meg Tirnovótól Várnáig.
Kb. 180 km.

Dia: varnai tengerpart.

Utalás a nyelvi kapcsolatokra (szláv nyelv).

Tantárgyi koncentráció a történelemmel.

Dia: Hunyadi János szobra Várnában.

Dia: Várnai kikötő, Képelemzés nélkül.

Dia: Burgasi kikötő, elemzés nélkül.

Dia: tengerparti részlet modern tengerparti szállodákkal.

Képelemzés: Mi bizonyítja a képen Várna nagy idegenforgalmát?

Hallgassuk csak meg kísérőnket!

Bulgária mezőgazdaságának sajátos ága a rózsatermelés. A rózsaoilját a rózsaszirmokból párolják. Az oilját a legdrágább illatszerek készítésére használják. A rózsaoil az ország legfontosabb exportcikke. A rózsatermelés legfontosabb területe a Balkán hegység déli lejtője.

Hol termelik tehát a legtöbb rózsát Bulgáriában? (A Balkán hegység déli lejtőjén.) Miért éppen itt? (Déli völgyeit a magas gerincek védik a hideg északi szélről.)

Várnából ismét hosszú útra megyünk. Megnézzük az ország fővárosát...

Fekvése: Keressétek meg a térképen!

Milyen felszíni tájak veszik körül? Tehát milyen felszíni forma közepén fekszik? (Hegységekkel körülvev medencében fekszik.) Most pedig bemegyünk a fővárosba... Mit látunk ott? (Előre kiadott feladatként egy tanuló teljesen önállóan — tk. és egyéb forrásanyag alapján — felkészült a város bemutatására.)

Egy tanuló 2—3 perces — teljesen önállóan elkészült — beszámolója SZÓFIÁRÓL.

(Esetleges tanári kiegészítések.)

Ezzel utazásunk befejeződött. Nem jövünk azonban még haza. Még egy ideig — a következő órán — Bulgáriában fogunk tartózkodni.

Ismerkedünk ezzel a szép és érdekes országgal, ennek gazdasági életével.

Most pedig nézzük meg, érdemes volt-e ilyen nagy utat megtennünk, szereztünk-e új ismereteket erről a dél-európai országról, gazdagodott-e tudásunk Bulgáriára vonatkozóan?

III. ÓRA VÉGI ÖSSZEFOGLALÁS

Határozzuk meg, hol fekszik Bulgária?

Melyek a határai?

Mely tájaival ismerkedtünk meg?

Mi jellemző Bulgária éghajlatára?

Melyek az eddig megismert fő terményei?

Melyek az eddig megismert legnagyobb városai?

Hf.: tk. 115—117. oldal. Nf. 42/1, 2, 3.

Tiszában vagyok azzal, hogy tervezetem „nélkülözi” a megszokott részössze foglалásokat, és hogy az egyes szerkezeti egységek sem különülnek el szigorúan, továbbá a tankönyvtől talán némely vonatkozásban eltér..., de hiszen éppen arra szeretnék választ kapni. Onoktól, lehetséges-e ez ilyen mértékben, amint tervezetemben szerepel. Azzal kapcsolatban, hogy az egyes részegységek nem különülnek el, úgy, mint azt annak idején a főiskolán megszoktuk, csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy én a magam részéről úgy érzem, hogy ebben a koncepcióban a különböző részegységekhez való szigorú ragaszkodás csak az egymással szoros kapcsolatban levő összefüggések láncolatát szakítaná meg.

VÁLASZ A FELVETETT KÉRDÉSEKRE

A tervezet lényegében minden, a tankönyvben is feldolgozott ismeretet tartalmaz. Így tehát nem tér el a tankönyvtől. A tanítási anyag feldolgozási sorrendje sem mutat számottevő eltérést. A beiktatott szemelvények — függetlenül attól, hogy a tanár vagy a kijelölt tanuló mondja el — színesebbé teszik az órát. Maximalizmus akkor jelentkezik (és ellenkezőképpen a tanterv előírásaival), ha a szemelvényekben szereplő ismereteket is, mint kötelezőket kérni számon a tanár. Ez a szemelvényekkel (ismertetésekkel) és diaképekkel kombinált utaztatási módszer változatosságot eredményez a földrajzórák sorában.

Kifogásolható lenne — ha nem tanyai iskoláról lenne szó — a sok tanári közlés. Így azonban, a tapasztalatok szerint sem vehető soknak és csak így, ilyen sok közléssel, leírással dolgozható fel a rendelkezésre álló idő alatt ez a tanítási anyag. Éppen ezért nem mertem (és nem akartam) a közléseket kérdésekké vagy feladatokká bontani.

POSA LAJOS
főiskolai adjunktus
Tanárképző Főiskola, Szeged

Központi diakép: rózsatermelés a Balkán-hegység déli lejtőjén.

Térkép.

Fekvésének meghatározása térképelemzés alapján.

A városismertetéssel egy időben diakép Szófiáról.

Térkép.